

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

Статтю присвячено обґрунтуванню актуальності підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп. Розкрито роль і потенціал соціальної групи в реалізації стратегії сталого розвитку суспільства. На основі аналізу теорії та практики підготовки майбутніх соціальних педагогів, їх професійної діяльності виявлено основні суперечності соціально-педагогічного напрямку на сучасному етапі. Доведено необхідність зміни акцентів у підготовці соціальних педагогів з вирішення численних проблем особистості та соціальних груп на їх стимулювання до сталого розвитку з метою стабільного прогресивного розвитку суспільства. Подальші дослідження спрямовуватимуться на розробку системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп.

Ключові слова: суспільство, сталий розвиток, соціальні групи, підготовка майбутніх соціальних педагогів, суперечності, сталий розвиток соціальних груп.

Перехід людства на шлях сталого розвитку, що є основним стратегічним орієнтиром третього тисячоліття [1], передбачає збалансований поступальний екологічний, економічний і соціальний прогрес світової спільноти протягом тривалого часу, збереження умов існування людського суспільства, цілісності й життєздатності біосфери, стабільності соціальних і культурних систем та їх подальше поліпшення. Досягнення цього потребує подолання розбалансованості, характерної для всіх сфер сучасного буття. Як зазначено в “Порядку денному на XXI століття”, характерними ознаками сучасної цивілізації є посилення деструктивних змін у природі та суспільстві, порушення гармонії та цілісності на всіх рівнях людського існування. Нині значних руйнівних впливів зазнали космос (земля, біосфера), соціум (держава, етнос, сім’я, місцева громада), людина (її тіло, духовність, душа), причому найбільш дисбалансованими й деструктивними в цій єдності є людина та соціум, а їх соціальна й моральна деградація – основною причиною поглиблення нестабільності у світі [1].

За цих умов перехід людської цивілізації на засади сталості, вирішення глобальних проблем, що постали перед людством, можливе лише завдяки об’єднанню, консолідації зусиль різних соціальних груп – зокрема дітей, молоді, дорослих, людей старшого віку, сім’ї, громади, нації як ключових ланок забезпечення сталості в усіх напрямках суспільного розвитку й, насамперед, у розвитку соціальному. Проте нині означені групи самі не відрізняються гармонійністю власного існування, характеризуються наростанням кризових явищ, індиферентністю, пасивною соціальною позицією, неусвідомленням важливості й невідкладності спільної діяльності як щодо вирішення власних проблем, так і для прогресивного розвитку суспільства, що зумовлює актуальність переведення соціальних груп як важливих складових суспільства на рівень сталого розвитку.

Важлива роль у вирішенні зазначених проблем належить освіті як ключовому механізму забезпечення духовно-моральної переорієнтації діяльності людини, гармонізації її відносин зі світом. Нині розробляється та впроваджується освіта й виховання для сталого розвитку [2; 4], зорієнтована на формування в дітей та молоді розуміння взаємозалежності світових процесів, основних орієнтирів розвитку сучасної цивілізації. Особливого значення в цьому аспекті набуває діяльність соціального педагога як майже єдиного фахівця, що працює з представниками практично всіх соціальних груп – як позитивно спрямованих, так і проблемних – “груп ризику” й має значні можливості для активізації потенціалу особистості й соціальних груп у напрямі їх стимулювання до сталого розвитку.

Втім, аналіз численних наукових, монографічних видань, дисертаційних досліджень свідчить, що проблема сталого розвитку нині активно розглядається в різних наукових сферах (філософії, екології, культурології, соціології, педагогіці та ін.), проте соціально-педагогічний аспект вирішення проблеми окремо не розробляється, що свідчить про неналежне використання потенціалу соціальної педагогіки в досліджуваному напрямі.

Метою статті є обґрунтування актуальності підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп як важливої умови стабільного прогресивного розвитку цивілізації. Завдання статті: виявити суперечності, що існують у професійній підготовці й фаховій діяльності соціального педагога на сучасному етапі, окреслити основні шляхи їх вирішення, обґрунтувати роль соціального педагога й необхідність розробки соціально-педагогічного підходу до реалізації стратегії сталого розвитку суспільства.

Відповідно до мети в процесі роботи було використано такі методи дослідження: аналіз міжнародних державних документів з метою визначення найважливіших стратегічних орієнтирів суспільного розвитку в умовах сьогодення; аналіз теорії і практики підготовки майбутніх соціальних педагогів, їхньої професійної діяльності для виявлення основних суперечностей соціально-педагогічної діяльності на сучасному етапі; опитування й анкетування студентів – майбутніх соціальних педагогів з метою виявлення рівня їхньої готовності до сталого розвитку соціальних груп; аналіз і синтез наукової літератури, метод проектування для виявлення основних напрямів вирішення виявлених суперечностей відповідно до вимог сучасного суспільства.

Слід зазначити, що діяльність соціального педагога є однією з найбагатоплановіших і трудомісткіших у галузі професій “людина – людина”. Так, соціальний педагог взаємодіє з різними категоріями населення – дітьми й дорослими, хворими й здоровими, важковиховуваними й обдарованими, благополучними й “групами ризику”, з окремою особистістю, сім’єю, колективом; здійснює як безпосередню діяльність з дітьми, так і координує діяльність різних соціальних сфер з метою запобігання деформації соціальних зв’язків; виховує й перевиховує в родині, закладах освіти, дитячих будинках, інтернатах для інвалідів, за місцем проживання, у громаді, сприяючи гармонізації взаємовідносин особистості із соціумом, а також надаючи допомогу в складних життєвих обставинах [3].

Однак, незважаючи на значну роботу як профілактичного, так і реабілітаційного характеру, що здійснюється на сьогодні, кількість проблемних категорій останнім часом суттєво не зменшується. Крім того, спостерігається зростання кризових явищ, характерних для дітей, молоді, дорослих, сім'ї, громади, нації як важливих груп, що становлять основну соціальну структуру суспільства та визначають вектор його розвитку. Це зумовлено низкою причин. По-перше, кризою самої особистості, яка водночас є представником різних соціальних груп – втратою цілісності й дисгармонійності її існування, недостатнім усвідомленням себе відповідальним суб'єктом людства, країни, нації, родини, власного життя. Возвеличення індивідуальності, не урівноважене вищим рівнем соціальності, призводить до появи соціально-педагогічних проблем, що значно ускладнюють сталий позитивний розвиток як особистості, так і суспільства.

По-друге, аналіз підготовки соціальних педагогів, а також їхньої професійної практики в різних сферах свідчить про переважання проблемноорієнтованого підходу в соціально-педагогічній діяльності, що підтверджено більшістю сучасних дослідників [3; 5; 6; 7; 8] й значно знижує випереджальний соціально-виховний і організаційно-розвивальний потенціал соціальної педагогіки. До того ж, допомога у вирішенні численних проблем різних категорій населення не завжди сприяє розвитку соціальної суб'єктності особистості, формуванню здатності до самостійного вирішення власних проблем та їх запобігання, стійкого прагнення до вдосконалення, усвідомленню взаємозалежності особистих і суспільних процесів, відповідальності як за результати власної життєдіяльності, так і за індивідуальний внесок у процес суспільних перетворень.

По-третє, переважання клієнто-центричного підходу в соціально-педагогічній діяльності (зосередження уваги на роботі індивідуально-особистісного характеру) призводить до неналежного використання потенціалу взаємодії особистості та групи, різних соціальних груп (і, зокрема, можливостей впливу через особистість на групу, групи, до яких вона належить). Водночас, соціальний педагог як спеціаліст, що працює з представниками всіх соціальних груп, місією якого соціальне виховання людини в соціумі, через соціум, для соціуму [3], має значні можливості для об'єднання, консолідації зусиль різних соціальних груп як для само- й взаємодопомоги, так і до свідомої діяльності з метою позитивних суспільних перетворень.

Таким чином, нині важливими є зміна акцентів, основних стратегічних орієнтирів у професійній діяльності соціального педагога із запобігання й вирішення численних проблем, труднощів соціалізації представників різних соціальних груп (що останнім часом доводить свою неефективність) на стимулювання соціальних груп до сталого розвитку, під яким розуміємо постійний гармонійний безконфліктний прогрес соціальної спільноти на засадах гуманізму, діалогу та співпраці; здатність до взаємодопомоги, самовідновлення й удосконалення, спільної продуктивної діяльності, соціальної творчості з метою покращення власного й суспільного буття.

У цьому контексті стає очевидним, що готовність соціального педагога до сталого розвитку соціальних груп, його здатність до випереджальної роботи з соціального виховання, розробки й реалізації вискоелективних інноваційних засобів і технологій, орієнтованих на оптимізацію життєдіяльності різних соціальних груп, їх стимулювання до саморозвитку відповідно до потреб сучасного суспільства є передумовою ефективною соціально-педагогічною діяльністю в нових соціокультурних умовах.

Утім, на сьогодні констатується недостатній рівень відповідної готовності майбутніх соціальних педагогів. Це підтверджено результатами проведених нами анкетувань і опитувань студентів старших курсів вищих педагогічних навчальних закладів. Так, переважна більшість респондентів не мають чіткого уявлення про тенденції, що визначають динаміку розвитку сучасного суспільства, суть, складові, завдання, принципи й механізми сталого розвитку, особливості стимулювання до сталого розвитку різних соціальних груп, недостатньо усвідомлюють його значущість для прогресивного суспільного розвитку, а також важливість і невідкладність дій щодо реалізації ідеї сталого розвитку цивілізації. Лише третина опитаних має позитивний досвід діяльності, спрямованої на стимулювання до розвитку й саморозвитку представників окремих соціальних груп. Більш того, викликає стурбованість рівень усвідомлення майбутніми соціальними педагогами власної місії щодо соціального виховання особистості з метою розуміння нею свого призначення та сутності як суб'єкта та творця власного й суспільного життя.

Отже, майбутні соціальні педагоги не мають досить глибоких знань для осмислення загальних закономірностей сталого суспільного розвитку, а тим більше для наукового управління цими процесами. Недостатність відповідної підготовки майбутніх фахівців зумовлена, головним чином, відсутністю цілісної концепції переведення особистості, соціальних груп, суспільства на рівень сталого розвитку, що служить основою для побудови ефективних методик, засобів, стратегій її реалізації з урахуванням специфіки конкретної соціальної групи. Все це, в кінцевому результаті, відбивається на результатах їхньої професійної діяльності щодо формування стійкої особистісної та соціальної позиції індивіда.

Таким чином, проведений аналіз теорії і практики підготовки майбутніх соціальних педагогів дав змогу виявити ряд суперечностей у соціально-педагогічній діяльності на сучасному етапі, а саме між: 1) об'єктивною потребою переходу суспільства до сталого розвитку та недостатньою розробленістю науково обґрунтованих педагогічних стратегій для його забезпечення; 2) накопиченою в різних наукових галузях теоретичною базою знань щодо сталого розвитку й недостатнім рівнем розробки соціально-педагогічного підходу до розв'язання проблеми сталого розвитку соціальних груп як важливих складових суспільства, що зумовлюють його стан; 3) потенціалом професії "соціальний педагог" у забезпеченні сталого розвитку соціальних груп, необхідністю цілеспрямованої підготовки студентів в означеному напрямі та неналежним її технологічним і методичним забезпеченням, недостатньою відтвореністю та роз'єднаним відображенням

у змісті професійної підготовки соціальних педагогів; 4) переважною націленістю підготовки майбутніх соціальних педагогів на вирішення частково-практичних завдань, зокрема численних соціально-педагогічних проблем різних категорій населення; накопиченим чималим досвідом діяльності в цьому напрямі та необхідністю розроблення загальної цілісної стратегії переведення соціальних груп на рівень сталого розвитку; 5) необхідністю максимального застосування позитивного потенціалу всіх членів суспільства, залучення представників різних соціальних груп до створення загального добробуту й забезпечення сталого розвитку цивілізації та їх індиферентністю, пасивною соціальною позицією, неусвідомленням важливості й невідкладності спільної діяльності в означеному напрямі.

Вирішення зазначених суперечностей потребує вирішення проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп як одного з провідних чинників забезпечення стабільного прогресивного розвитку суспільства. Значна теоретико-методична база, представлена різноаспектним аналізом проблеми сталого розвитку й освіти, соціального виховання та соціально-педагогічної допомоги різним категоріям населення, здійсненим у межах комплексу гуманітарних і природничих наук, потребує системного осмислення для дослідження проблеми сталого розвитку з нових позицій – в аспекті розробки та реалізації соціально-педагогічного підходу до її вирішення – з метою забезпечення сталого розвитку соціальних груп як важливої умови стабільного функціонування суспільства.

Зазначене потребує оновлення змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, його інтегрування з ідеями сталого розвитку протягом усього періоду навчання, інтерполяції теоретичних концепцій сталого розвитку з інших наук на підґрунтя соціальної педагогіки, що сприятиме глибшому розумінню майбутніми фахівцями сутності й закономірностей процесів ноосферогенезу, усвідомленню власної місії, а також ролі особистості й соціальних груп у забезпеченні соціальної складової сталого розвитку цивілізації. Це передбачає формування у соціальних педагогів планетарного світогляду й ноосферного мислення з подальшою установкою на формування відповідного світогляду особистості, яка одночасно є представником різних соціальних груп, зміни її свідомості щодо усвідомлення єдиної можливої лінії досягнення особистісного успіху через гармонійну взаємодію з соціумом, культурою, природою, світом загалом. Майбутні фахівці мають бути здатними мотивувати особистість і соціальні групи до самозмін та об'єднання, консолідації зусиль для сталого розвитку, формувати стійке прагнення до самовдосконалення й покращення загального благополуччя через конкретні вчинки й діяльність.

При цьому соціальні педагоги, що працюють з дітьми та дорослими, благополучними та групою ризику, мають усвідомлювати загальну стратегію переведення соціальних груп на рівень сталого розвитку й на її основі, враховуючи розбіжності, сильні й слабкі сторони, потенціал певної групи, розробляти ефективні методики для роботи з представниками конкретної групи в означеному напрямі.

Діяльність соціального педагога з переведення представників різних соціальних груп – як позитивно спрямованих, так і проблемних на рівень сталого розвитку передбачатиме організацію й управління цим процесом з поступовим їх переведенням на рівень самоорганізації й самоуправління власним саморозвитком, об'єднання й координацію їхніх зусиль у досліджуваному напрямі, де соціальний педагог стане медіатором позитивних перетворень.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає змогу стверджувати, що реалізація стратегії сталого розвитку цивілізації стає можливою лише за умови сталого прогресивного розвитку соціальних груп як складових суспільства, що забезпечують його стратегічну стабільність, оскільки вирішення глобальних проблем людства не може бути досягнуте зусиллями окремих особистостей, важливою є консолідація зусиль в означеному напрямі. Крім того, нині сама людина не характеризується цілісністю й гармонійністю власного існування, отже, важливим є забезпечення сталого розвитку особистості не як окремого індивіда, а відповідального соціального суб'єкта, представника соціальної групи, сім'ї, громади, нації, цивілізації, здатного об'єднувати зусилля як у межах групи, так і різних соціальних груп з метою позитивних суспільних перетворень.

Соціальний педагог як спеціаліст, котрий працює з представниками різних соціальних груп, має значні можливості щодо стимулювання їх до сталого розвитку, отже, готовність майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп має бути невід'ємною складовою його професійної компетентності на сучасному етапі, що визначається згідно із соціальним замовленням суспільства – його переходом до сталого розвитку. Проте рівень сформованості відповідної готовності соціальних педагогів є недостатнім, що потребує цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців в означеному напрямі й, зокрема, доповнення та розширення змісту фахових навчальних дисциплін, як-от: “Соціальна педагогіка”, “Вступ до спеціальності”, “Технології соціально-педагогічної діяльності”, “Методика організації волонтерського руху”; “Основи професійної творчості в соціальній сфері”, “Самовиховання та саморегуляція особистості”, “Основи соціалізації особистості”, “Діяльність соціального педагога в закладах освіти”, “Соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля”, “Соціальний супровід сім'ї”, “Технології соціально-педагогічної діяльності за місцем проживання”, “Організація роботи з різними соціальними групами” та інших, з метою забезпечення цілісності процесу підготовки соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп на різних етапах особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця – від усвідомлення значення діяльності в досліджуваному напрямі, розуміння її сутності до набуття безпосереднього досвіду в процесі практичної, волонтерської діяльності.

Все це дасть змогу осмислити проблему сталого розвитку з нових позицій – в аспекті розробки й реалізації соціально-педагогічного підходу до її вирішення через стимулювання до сталого розвитку соціальних груп, що є однією з гуманітарно-освітніх стратегій налагодження соціального благополуччя як невід'ємної складової збалансованого розвитку цивілізації

й водночас сприятиме оновленню концептуальних засад підготовки майбутніх соціальних педагогів відповідно до вимог сьогодення.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є розробка та впровадження системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп.

Список використаної літератури

1. Agenda 21: United Nations Conference on Environment and Development [Electronic resource]. – Rio de Janeiro, June 3–14, 1992. – 351 p. [Електронний ресурс]. – Mode of access: <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>.

2. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти : монографія / Ю. Д. Бойчук. – Суми : Університетська книга, 2008. – 357 с.

3. Васильєва М. П. Актуальні проблеми підготовки майбутнього соціального педагога для освітньої галузі в сучасних умовах / М. П. Васильєва // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Харків, 2011. – Вип. 40. – Ч. 1. – С. 110–116.

4. Мельник Л. Г. Устойчивое развитие: теория, методология, практика / Л. Г. Мельник, И. И. Коблянская, Т. В. Несторенко и др. – Сумы : Университетская книга, 2009. – 1216 с.

5. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Звереві. – Київ ; Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.

6. Кабусь Н. Д. Професійно-творчий розвиток майбутнього соціального педагога в процесі навчання у вищій школі / Н. Д. Кабусь // Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця : монографія / за заг. ред. Т. О. Дмитренко. – Херсон : ПП Вишемировський, 2014. – С. 334–373.

7. Харченко С. Я. Актуальні питання сучасної соціальної педагогіки: проблеми та виклики сьогодення / С. Я. Харченко // Студент волонтер – активний громадянин та фахівець : матеріали міжвузівського науково-практичного семінару. – Харків, 2014. – С. 6–7.

8. Штефан Л. А. Основні тенденції розвитку сучасної соціально-педагогічної науки в Україні / Л. А. Штефан // Актуальні питання навчання та виховання особистості : зб. наук. статей. – Харків : Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 2008. – Вип. 2. – С. 128–139.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2015.

Кабусь Н. Д. Актуальность подготовки будущих социальных педагогов к устойчивому развитию социальных групп

Статья посвящена обоснованию актуальности подготовки будущих социальных педагогов к устойчивому развитию социальных групп. Раскрыта роль и потенциал социальной группы в реализации стратегии устойчивого развития общества. На основе анализа теории и практики подготовки будущих социальных педагогов, их профессиональной деятельности выявлены основные противоречия социально-педагогического направления на современном этапе. Доказана необходимость изменения акцентов в подготовке социальных педагогов с решения многочисленных проблем личности и социальных групп на стимулирование их к устойчивому развитию с целью стабильного прогрессивного развития общества. Дальнейшие исследования будут направлены на разработку системы подготовки будущих социальных педагогов к устойчивому развитию социальных групп.

Ключевые слова: общество, устойчивое развитие, социальные группы, подготовка будущих социальных педагогов, противоречия, устойчивое развитие социальных групп.

Kabus N. The Topicality of Future Social Pedagogues Training to the Sustainable Development of Social Groups

The article is devoted to the substantiation of topicality of future social pedagogues training to the sustainable development of social groups. The paper shows that the implementation of sustainable development strategies as a base point of the third Millennium,

which provides a balanced progressive environmental, economic and social progress of the world community for a long period of time, is possible only under the condition of uniting of various social groups efforts (children, youth, adults, seniors, families, communities, nations) as the key elements of sustainability in all areas of social development. However, nowadays these groups are characterized by their own inharmonious existence, by lack of perception of the importance and urgency of collateral activities in regards to their own problem solving and society development. It determines the relevance of the activation of social group in the indicated direction. The role and the potential of social pedagogues in the encouraging of social groups to the sustainable development are uncovered. Main contradictions of social teaching are revealed on the base of analysis of theory and practice of future social pedagogues training and their professional activity. Necessity of changing of the strategy of future social pedagogues training from solving problems of personality and social groups to their sustainable development for the constant progressive development of society is proved. It requires integrating of the contents of professional subjects with the ideas of sustainable development during all the learning in higher school. It will provide motivation, skills and experience of future social pedagogues in this direction. Further research will be focused on the development of the system of future social pedagogues training to the sustainable development of social groups.

Key words: *society, sustainable development, social groups, future social pedagogues training, contradictions, sustainable development of social groups.*